

(І. Пташнікаў). Праўда, пры гіпатаксічных злучніках ці злучальных словах часціца і можа надаваць выражаным адпосінам далучальны характар: *Вавёрка старанна грызла арэхі, якіх і зараз хапае ў лесе* (Я. Маўр); *Зіма застала сяброў далёка ў тайзе, адкуль і пісьма няма кі паслаць* (А. Чарнышэвіч); *Дождж на вуліцы, таму і не ідзе ніхто* (Я. Васілёнак); *Партызаны непрыкметна праніклі на станцыю, як і разлічваў Заслонаў* (М. Лынькоў); *Дзед пачаў гаварыць, хоць і не вельмі ахвотна* (М. Зарэцкі).

Ужываючыся пры злучніках, розныя часціцы па-рознаму «прыцягваюцца» да іх. Аасабліва прыкметнае гэта прыцягненне ў тых часціц, якія маюць больш адцягненае значэнне і займаюць кантактную пазіцыю пры злучніку. У выніку падключэння падобных часціц да злучнікаў ўтвараюцца своеасаблівыя спалучэнні, якія іншы раз праяўляюць схільнасць да ўстойлівасці і лёгка пераходзяць у састаўныя злучнікі. Да такіх злучнікаў у сучаснай беларускай мове адносяцца: *і то, а то, а і то, а то і, ды і, ды і то, а таксама, а іменна, а менавіта* і інш. Напрыклад: *Спакойны чалавек вады нап'ецца, і то на карысць яму пойдзе* (Я. Брыль); *Андрэй гаварыў мала, а то ўсё маўчаў* (К. Чорны); *Вясной, а то і летам птушкі выводзяць птушанят* (З. Бядуля); *У мяне дарослыя дзеці, а і то сэрца баліць* (М. Лынькоў); *У хаце ды і на двары сабралася шмат народу* (С. Баранавых); *Гара невысокая, ды і то з яе цяжка з'ехаць* (У. Краўчанка); *Магутныя электрастанцыі, а таксама металургічныя заводы мелі патрэбу ў бесперабойным забеспячэнні іх вугалем і коксам* (Звязда); *Кукуруза адыгрывае важную ролю ў развіцці сельскай гаспадаркі, а іменна: яна дае магчымасць значна павялічыць вытворчасць мяса-малочных прадуктаў* (Звязда); *Усе становяцца актыўнымі ўдзельнікамі мітыngu салідарнасці. А менавіта так — урачыста, святочна — пачынаецца кірмашовы дзень* (Чырвоная змена). Як відаць, звязачныя спалучэнні ў падобнай сітуацыі семантычна нерасчлянёныя, вызначаюцца рэгулярнай узнаўляльнасцю, кантактным размяшчэннем сваіх элементаў і немагчымасцю іх замены ці алушчэння, што і характэрна для састаўных злучнікаў.

Такім чынам, часціцы служаць каштоўным матэрыялам для папаўнення класа злучнікаў, якое наглядна сведчыць аб адным з актыўных працэсаў у развіцці граматычнага ладу сучаснай беларускай мовы. Само сабой зразумела, што выразнай мяжы паміж злучнікамі і часціцамі не існуе. Яшчэ В. У. Вінаградаў слушна падкрэсліваў, што некаторыя часціцы «іншы раз змешваюцца і амаль зліваюцца са злучнікамі», паколькі «межы часціц і злучнікаў перасякаюцца, а часам становяцца вельмі хісткімі, цякучымі»⁴. Не выпадкова асобныя сродкі сувязі маюць гібрыдную прыроду, сумяшчаючы ў сабе адзнакі дзвюх часціц мовы — злучніка і часціцы.

¹ Скорлуповская Е. В. О роли союзов *и, а* в сложных предложениях // Вопросы синтаксиса сложного предложения и методики его преподавания в школе и вузе. Краснодар, 1966. С. 88.

² Гл.: Граматика беларускай мовы. Мінск, 1962. Т. 1. С. 485; Грамматика современного русского литературного языка. М., 1970. С. 640.

³ Гл.: Виноградов В. В. Русский язык (грамматическое учение о слове). М., 1972. С. 554; Распопов И. А. Актуальное членение предложения. Уфа, 1961. С. 120; Осокин В. В. Логическое ударение. Томск, 1968. С. 110.

⁴ Виноградов В. В. Русский язык. С. 523.

Р. М. КАЗЛОВА

СЛАВЯНСКІЯ КАНТЫНУАНТЫ І. -Е. і (s)kel- 'крывіць, гнуць, згінаць' (вытворныя ад асновы *kьlр-)

У артыкуле аналізуецца ўтварэнні ад асновы *kelp-, якая з'явілася ў выніку расшырэння і.-е. *kel- дэтэрмінатывам р, прычым аналізуецца толькі ўтварэнні, каранёвы вакалізм якіх прадстаўлены ступенню рэдук-

цыі о-рада (*кър-). Як паказвае славянскі матэрыял, аснова *кър- утварыла саліднае дэрывацыйнае гняздо, адзінкі якога захаваліся як у жывой мове славян, так і ў іх анамастыцы. На жаль, гняздо *кър- этымалагічна не асвоена ў належнай ступені, а таму асобныя адзінкі яго пападаюць у лік ці запазычаных, ці няясных.

Дэрывацыйнае гняздо *кър- узначальваецца праслав. *кърa ж., *къръ м., рэканструкцыя якіх даказваецца шматлікім спісам іх рэфлексаў: блр. дыял. палеск. коўп у спалучэнні мерыці з коўпом 'мераць з верхам', памылкова вытлумачанае як літуанізм¹, руск. дыял. колпа 'шапка, каўпак', колпа ва ўстойлівым спалучэнні надаваць в колпу 'надаваць у патыліцу' (Даль II, 143; СРНГ 14, 191) <'даць (надаваць) у галаву', укр. ковп 'качан; сцябло', аднесенае да няясных (ЕСУМ II, 435), балг. дыял. кулп м. 'пятля', 'ручка пасудзіны' (БД V, 124), клуп 'пятля', 'ручка катла, вядра, кошыка' (БД VI, 43) — форма з метатэзай -ул->-лу-, славен. kólр 'сцягно' (Pleteršnik I, 427), генетычна арыентаванае на ням. Kolben 'дубінка, кій, таўкач' (Bezljaj I, 57), в.-луж. kólpa 'галава, мазгаўня', 'бязрогая карова', skalna kolpa 'падводная скала,

рыф' (Zeman, 164), польск. дыял. шлёнск. kolpa 'пасма валасоў, чуб' і інш. Неабходна падкрэсліць, што ў этымалагічнай літаратуры прыведзены намі славянскі матэрыял не разглядаецца як адпаведны, відаць, з прычыны семантычнага несупадзення. Няцяжка заўважыць, што рад значэнняў 'галава', 'качан', 'выступ, рыф', 'сцябло', 'сцягно', 'пятля' і інш., разнастайных на першы погляд, аб'ядноўваецца ідэяй крывізны, выгнутасці, пукатасці і з'яўляецца канкрэтным увасабленнем гэтай ідэі. Астатнія з значэнняў — вынік метанімічных і метафарычных пераносаў. Такім чынам, цалкам акрэсліваецца генетычная семантыка праформ *кърa, *къръ — 'крывізна, выгнутасць, пукатасць', затым — прадмет з такімі фізічнымі характарыстыкамі. Генетычная семантыка добра захавалася на наш погляд, у многіх вытворных. Параўн. руск. дыял. колповистый 'сагнуты, крывы (аб дрэве)' (СРНГ, 14, 193), укр. дыял. ковпаниця 'полоз' і інш.

Ад разглядаемых слоў, як нам уяўляецца, нельга аддзяляць *кърa, *къръ, *къръ² у якасці назваў птушак, кваліфікаваныя большасцю этымолагаў як гукапераймальныя ўтварэнні (гл. этымалагічныя слоўнікі славянскіх моў). Думаецца, што першапачаткова гэтымі словамі маглі называць птушак, якія мелі колп, колпу 'чуб', а затым распаўсюдзіць і на іншых. Правамернасць этымалагічнага пошуку ў гэтым кірунку падказваецца апісаннем знешняга выгляду некаторых з птушак, у назвах якіх ёсць аснова *кър-. Параўн. блр. коўпіца 'Platalea leucogodia' («на галаве жаўтаваты чубок») (БелСЭ 6, 87), руск. колп, колпа, колпь 'чубатая птушка з сям'і чапляў', колпик-чубатик (Даль VI, 611; СРНГ 14, 191), укр. ковпанька 'чубаты жаваранак' (гл. далей) і інш. Можна меркаваць таксама, што для *къръ, *къръ у якасці назвы лебедзя актуальнай магла быць іншая прыкмета — колпа 'нарост, бугор'. Параўн. наяўнасць бугроў, нарастаў на дзюбе некаторых парод лебедзяў.

Выяўляючы славянскія кантынуанты праслав. *кърa, *къръ, нельга абыйсці маўчаннем групу слоў, фанетычна трансфармаваных. Маюцца на ўвазе, па-першае, словы з незаканамернай, але частай у дыялектах рэфлексацыйнай -ул- < -ъл- < ^оІ, у тым ліку і ў аснове *кър-. Параўн. блр.

дыял. кўлпа, кўльпá 'кукса, рука бяз пальцаў', руск. дыял. кульпá, кўльпá 'рука ці нага бяз пальцаў, кукса', 'калека, кульгавы чалавек', кўльпа 'сярэзіна паруса, моцна надутага ветрам', 'што-небудзь няроўна сшытае' (Даль II, 217; СРНГ 16, 75), польск. шлёнск. kulpa 'загнуты ўніз нос' і інш., у якіх няма пэўнай этымалогіі (гл. Фасмер II, 462 і інш.). Каранёвае -ул- у прыведзеных формах можна вытлумачыць як вынік больш выразнай лабіяльнасці -ол- з зыходнага -ъл- < ^оІ (кулпа/кульпа

< кѡлпа < кѡлпа). Параўн. вакалічна паралельныя блр. дыял. **вулдыр** 'гуз' (ММГ 1977, 28) < ***vǫldyǫ**; **выпуўзіна** 'скура вужа, скінутая ім у час лінкі' (НС 177) < **выпѣлзіна**; руск. дыял. **кувзѣться** 'катацца з горкі на санках' (СРНГ 15, 390) < **kǫlzati se**; балг. дыял. **вѣлна** 'воўна' (Занмов Панагюрско 10) < ***vǫlpa**; ст.-польск. **Dulgota** — антрапонім < ***dǫlgota** і многія іншыя. Па-другое, рэальны ўсходнеславянскі дыялектны матэрыял указвае і на рэфлексацыю -'ел- < -ел- < -ѣл- < ¹1, падоб-

ную да польскага тыпу вакалічнай рэфлексацыі ¹1. Параўн. руск. дыял.

кельб 'рыба пѣчкур', **келбаса** і **келбаса** (СРНГ 13, 179, 188), блр. дыял. **келб**, **келба**, **кеўб** 'тое ж' (НЛ 57; СБГ II, 456), **келбаса** (Насовіч, 233), укр. дыял. палеск. **келб** 'тое ж' (Лисенко, СПГ 95), падобна польск.

kielb, **kielbasa** — усе працягваюць праслав. ***kǫlbъ**, ***kǫlbasa**. А гэта дазваляе далучыць да кантынуантаў праслав. ***kǫlpa** руск. дыял. паўночн. **кѣлпа** 'санкі' (Даль II, 105) і інш.

Апелятывы ***kǫlpa**, ***kǫlръ**, ***kǫlрь** ва ўсіх іх сучасных вакалічных рэалізацыях засведчаны ў славянскай анамастыцы: ст.-руск. **Колпа**, **Кулпа** — антрапонімы (Веселовский, 170; Тупиков, 190), руск. **Колпа** — айконім на Браншчыне, **Колп** (варыянт **Колпь**) — л. п. Протвы, **Колпь** — л. п. Акі, **Колпь** — л. п. Ушны, **Колпь** — л. п. ракі Гусь у басейне Акі (Смолицкая 92, 189, 194), **Колпа** — л. п. Вецьмы на левабярэжжы Дзясны (Маштаков, Днепр 180), блр. **Коўп** — антрапонім, сюды ж **Колп**, **Колпы** — айконімы на Ковеншчыне (СК 309, 546), **Некелпа** — рака ў басейне Нёмана < **Не-кѣлпа**, укр. **Гнилі Ковпки** — назва ручая ў Закарпацці (СГУ 142), с.-харв. **Купа** — л. п. Савы на Дунаі, у якім вакалізм -у- узыходзіць да -і- (Skok II, 237), славен. **Kolpa** — назва той жа ракі у Славеніі, **Kolpa** і **Kulpa** — назвы ручаёў, каналаў, якія генетычна не вытлумачаны (Bezljaj SVI I, 272—273), **Kevp** — антрапонім (ZSSP 262), н.-луж. **Kolp** — антрапонім, польск. **Koup**, **Kulpa** — антрапонімы (Bystron 284; Rospond SNŚ II, 349), **Kielp** — айконім (Spis PRL 466) і інш.

У гняздо ***kǫlр-** уключаецца шэраг ад'ектываў, рэканструкцыя якіх магчыма з улікам анамастычнага матэрыялу:

***kǫlpatъjъ**: **Ковпата** — п. п. Варонусы на левабярэжжы Іпудзі ў басейне Сожа (Маштаков, Днепр 134), **Колпат-ишки** — айконім на Ковеншчыне (СК 217), ст.-чэш. **kolpat** 'пакрывала для галавы; клябук' (Gebauer II, 85), н.-луж. **kulpaty** 'прытуплены, акруглены' (Мука II, 74), польск. дыял. шлѣнск. **kulpiaty** 'аб носе: загнуты ўніз' і інш.;

***kǫlрinъ** (-а, -о): руск. **Колпинка** — прыток Пясочні ў басейне Масквы, **Колпинка** — прыток Мяландзечкі на левабярэжжы Акі, **Колпинской** — выток ракі Дзякаўкі на правабярэжжы Акі, **Кулпина** — рака ў басейне Ушны, **Кульпинка** — рака ў басейне Ілеўны, **Колпино** (чатыры назвы), **Колпинец** — азёры ў басейне Акі (Смолицкая 104, 141, 185, 193, 194), **Колпино**, **Колпины**, **Кальпиново** — айконімы адпаведна ў Ленінградскай, Бранскай, Калужскай абласцях (БСЭ 12, 459; Калуж. 139), **Колпинка** — п. п. Дняпра, **Колпинка** — п. п. Астра ў басейне Сожа, **Колпинка** — п. п. Дзясны, **Ковпинка** — п. п. Судасці ў басейне Дзясны, **Колпыница** — п. п. Начы ў басейне Беразіны (Маштаков, Днепр 25, 113, 116, 172, 203), **Коўпіна** — возера на Віцебшчыне, **Колпінава** — мікратапонім (затока) на Гомельшчыне (МБ 120), **Калпінка**, **Колпіна**, **Каўпыніца**, **Каўпінская** — айконімы на Віцебшчыне, Гродзеншчыне, Міншчыне (Жучкевич 169; Рапановіч, Віцеб. 181, 201; Рапановіч, Гродзен. 117), **Закоўпін** — мікратапонім на Тураўшчыне (ТС V, 377), укр. **Ковпинка** (**Колпинка**) — айконім на Чарнігаўшчыне (Чарн. III), ст.-укр. **Колпиниця** — айконім на Валыні (ССУМ I, 491), в.-луж. **Kolpin** — айконім

(Pfuhl 267), н.-луж. *Kolpin* — мікратапонім (Мука III, 152), польск. *Kielpin* — возера ў басейне Віслы (HW 282), *Kielpino* (двойчы), *Kielpińskie* (двойчы) — азёры ў басейне Орды (НО 164, 166, 176), *Kielpin* (10 назваў), *Kielpino* (5 назваў), *Kielpiny* (6 назваў), *Kielpinek* (4 назвы), *Kielpiniec* (5 назваў), *Kielpinica*, *Kielpinko*, *Kolpin*, *Kolpinek* — айконімы ў розных ваяводствах ПНР (Spis PRL 466; 500), *Kielpin*, *Kielpiński*, *Kolpiński*, ст.-польск. *Kielpiński* — антрапонімы (Rospond SNS II, 290, 349; SSNO II, 575), кашуб. *Kalpino* — айконім (Sychta II, 124) і інш.;

**кырпъ*: руск. *Колпи* — назвы адвершкаў яра Большой Дол на левым беразе Зушы (Смолицкая 52), польск. *kielpi* ‘лебядзіны’ (Karłowicz I, 346) і інш.;

**кырпъ*: руск. *Колпна*, *Сухая Колпна*, *Колпенка*, *Колпенский* — гідронімы ў басейне Акі (Смолицкая 28, 57, 58, 59, 67), *Колпна*, *Малая Колпна*, *Колпны* — айконімы ў Курскай, Арлоўскай, Тульскай абласцях, польск. *Kolpnica* — айконім (Spis PRL 500) і інш.

З праформамі **кыра*, **кыръ*, да гэтага часу не ўведзенымі ў навуковы ужытак, словаўтваральнымі адносінамі звязаны многія лексічныя адзінкі, якія ці зусім не этымалагізаваліся, ці аднесены да запазычанняў. Сярод такіх адзінак — праслав. **кыракъ* — утварэнне з суфіксам -*ак-*, кваліфікаванае як цюркізм³. Апрача ўзноўленых аўтарамі ЭССЯ **кырса*, **кырікъ* (гл. вып. 13, с. 189), якія працягваюцца і ў анамастыцы (параўн. н.-луж. *Kolpica* — айконім, польск. *Kolpica* — ручай паблізу Шчэціна, *Kielpik Maly*, *Kielpik Wielki* — азёры (Leyding II, 205, 210) і інш.), правамерна рэканструкцыя дэмінутываў:

кыръка*/кыркъ*: укр. *Гнілі Ковпки* — ручай у Закарпацці (СГУ 142), дыял. *кѡпки* прысл. ‘вархом’, *кѡпки* ва ўстойлівым спалучэнні *дати йому кѡпки*, аднесеныя да няясных (ЕСУМ II, 569), — формы з абсорбцыяй плаўнага л/в, с.-харв. *Kupčina* — л. п. *Купы* (запісы гэтай назвы XIV стагоддзя *Calpscyna*, *Culpschyna* захоўваюць і у каранёвай марфеме), *Курсіна* — назва мясцовасці (Bezlej SVI I, 272) < **кыръčina* і інш.;

**кырсь*: руск. дыял. *колпчик* ‘колпик’ (СРНГ 14, 195) — вытворнае ад **колпец*, укр. *колпець* ‘тое ж’, польск. *Kolpiec(s)ki* — антрапонім (SSNO III, 56) і інш.

Некаторыя з субстантываў, фармальная і семантычная матывіроўка якіх праформамі **кыра*, **кыръ* з’яўляецца відавочнай, можна аб’яднаць апорным кансанантным -п- у суфіксальнай марфеме:

**кырапъ* — вытворнае з суфіксам -ап-: руск. дыял. *кольпан*, *кульпан* ‘міска, драўляная талерка’ (Даль II, 217; Мельниченко 91), *Кульпана* — прыток Чыра на правабярэжжы Дона (Маштаков, Дон 35), *Кульпанова* — айконім (Калуж. 163), *Ковпаненко* — антрапонім, укр. дыял. *ковпаниця* ‘полаз’, якое тлумачыцца з *копаниця* ‘выкапанае з корнем скрыўленае дрэва, з якога робіцца полаз’ як вынік яго дээтымалагізацыі (ЕСУМ II, 486), *ковпанька* ‘чубаты жаваранак’, аднесенае да няясных (ЕСУМ II, 486), — вытворныя ад **ковпан*, балг. *Колпанов*, *Кулпански* — антрапонімы (Илчев 265, 283), чэш. мараў. V *Kelpankach* — мікратапонім (Hosák-Šrámek, I, 311) і інш.;

**кырпъ*: руск. дыял. *наколпень* ‘шапка, каўпак, убранне на колпу’ (Даль, II, 426), блр. *Калпéнь* (Колпéнь) — айконім на Палессі (Рапановіч, Гом. 87), *Каупéница* — айконім на Брэстчыне (Жучкевіч 169), укр. дыял. *ковпень зелистый* ‘расліна саланец звычайны, *Salicornia her-*

basea L.', словаўтваральна звязанае з **ковп** (ЕСУМ II, 486), польск.

Kielpień, Kielpieniec — айконімы (Spis PRL 486) і інш.

У гнязде ***кыр-** тлумачыцца генезіс славянскіх апелятываў, якія ляжаць у аснове многіх анамастычных назваў, для якіх можна меркаваць праформу ***кырѹта** — вытворнае з суфіксам **-ѹта > -ѹта**. Маюцца на ўвазе руск. дыял. **кавѹта** 'рэчка; балота' (СРНГ 12, 294) < **колпѹта**, з якім звязаны **Колпѹта (Колпыта)** — п. п. Дарагоўшы, **Колпѹта (Колпыта)** — л. п. Іпуці, **Колпѹтка** — л. п. Ламачынкі — ўсе ў басейне Дняпра (Маштаков, Днепр II, 127, 128), якія разглядаюцца як назвы, пераўтвораныя з ст.-прusk. **Gulbīten¹**, **Калпѹта, Қолпѹта (двойчы), Қолпѹтка, Большая Колпѹта** — айконімы на Смаленшчыне (Смол. 150, 168, 173, 217, 374), блр. **Каўпѹта** — азёры на Гомельшчыне і Міншчыне (Гідранімія Гомельшчыны — БМ 15, с. 124; МБ 115), **Каўпѹта** — айконім на Магілёўшчыне (Рапановіч, Магіл. 89), ст.-укр. **Колпытовскій** — антрапонім (ССУМ I, 491), балг. дыял. **колпѹта** 'пірог', кваліфікаванае як турцызм, нягледзячы на адсутнасць канкрэтнага турэцкага слова, якое ўспрыималася б як крыніца (БЕР II, 562), кашуб. **kulpēta** 'кульгавы' (Syhta II, 293) і інш. Параўн. аднаструктурныя **Вярхѹта** — возера на Віцебшчыне, **Дубѹтава** — айконім на Брэстчыне, **Любѹтаў** — возера на Гомельшчыне, **Любитово** — айконім у Наўгародскай вобласці, **Хмелѹта, Хохлѹтка** — гідронімы ў басейне Акі, **Хоргѹта** — аронім у Карпатах і многія іншыя.

Многія з анамастычных адзінак, прыналежнасць якіх да гнязда ***кыр-** не выклікае сумнення, страцілі свае апелятыўныя адпаведнікі. Параўн. блр. **Калпея** — айконім (Рапановіч, Гродзен. 110), **Каўпаеў** — антрапонім (Бірыла 193), руск. **Колпашево, Колпашница** — айконімы адпаведна ў Томскай і Кастрамскай (Костр. 124) абласцях, польск.

Kielpisz — антрапонім (Bystroń 284) і інш. — назвы без этымалогіі. Тым большая каштоўнасць такіх адзінак для ўзнаўлення генетычных гнёзд.

¹ Гл.: Лаучюте Ю. А. Словарь балтизмов в славянских языках. М., 1982. С. 115.

² Гл.: Этимологический словарь славянских языков. М., 1987. Вып. 13. С. 189.

³ Русский язык / Под ред. П. П. Шубы. Минск, 1987. Вып. 7. С. 125.

⁴ Гл.: Толоров В. Н., Трубаев О. Н. Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья. М., 1962. С. 132, 191.

СКАРАЧЭННІ

Bezljaj — Bezljaj F. Etimološki slovar slovenskega jezika. Ljubljana, 1982. T. 2; Bezljaj SVI — Bezljaj F. Slovenska vodna imena. Ljubljana, 1956. T. 1. Bystroń — Bystroń J. S. Nazwiska polskie. Lwów; Warszawa, 1936; Gebauer — Gebauer J. Slovník staročeský. Praha, 1916. T. 1; Hydronimia Odry: Wykaz nazw w układzie hydrograficznym / Pod red. H. Borka. Opolie, 1983; Hosák-Srámek — Hosák L., Srámek R. Místní jména na Moravě a ve Slezsku. Praha, 1979. T. 1; HW — Hydronomia Wisły: Wykaz nazw w układzie hydrograficznym / Pod red. P. Zwolińskiego. Wrocław, Warszawa, Kraków, 1901. T. 2; Leyding — Leyding G. Słownik nazw miejscowych okręgu mazurskiego: Nazwy fizjograficzne. Poznań, 1959. Cz. 2. Pfuhl — Pfuhl D. Lužicki serbski slovník. Budysin, 1886; Pietersnik — Pietersnik M. Slovensko-nemski slovar. Ljubljana, 1894. T. 1; Rospond SNS — Rospond S. Słownik nazwisk śląskich. Wrocław; Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1973. T. 2; Skok — Skok P. Etymologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb, 1972. T. 2; Spis PRL — Spis miejscowości Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Warszawa, 1967; SSNO — Słownik stropolskich nazw osobowych / Pod red. W. Taszyckiego. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1970. T. 2. Syhta — Syhta B. Słownik staropolski en na tle kultury ludowej. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1968. T. 2; Zeman — Słownik gornolужицько-польski. Warszawa, 1967; ZSSR — Zčasni slovar slovenskih priimkov / Odgovorni red. F. Bezljaj. Ljubljana, 1974; Muka II, Muka III — Muka E. Słownik dolnosербске reči a jeje narečow. Praga, 1928. Sv. II—III.